

Werkessie Museumdefinitie - ledenbijeenkomst ICOM Nederland

Datum: 6 februari 2020
Tijd: 15.00-17.30
Locatie: Museum Catharijneconvent, Utrecht

Agenda

1. Introductie Arja van Veldhuizen
2. Column Hanna Pennock
3. Column Margriet Schavemakers
4. Column Marieke van Schijndel
5. Vragen en opmerkingen over de columns
6. Inputverzameling d.m.v. kaartjes
7. Vooruitblik

1. Introductie Arja van Veldhuizen

Deze bijeenkomst is onderdeel van een langer proces gericht op het nadenken over de nieuwe museumdefinitie. Eerder is de nieuwe definitie ook al besproken tijdens de Erfgoedarena en binnenkort gaat het gesprek verder bij de Museumkennisdag van de Museumvereniging op 23 maart.

Dagvoorziter Arja van Veldhuizen blikt kort terug op het besluitvormings-proces dat hieraan vooraf is gegaan in Kyoto vorig jaar. Daar was bijna niemand voorstander van het één op één handhaven van de huidige definitie, tegelijkertijd vonden velen de voorgestelde nieuwe definitie om uiteenlopende redenen niet ideaal. Uiteindelijk werd het stemmen uitgesteld om zo ruimte te creëren voor een

gesprek over het wezen van het museum en de toekomst daarvan. ICOM Nederland ziet dit als een kans om het gesprek aan te gaan over het wezen van ons vak: wat is een museum? Of zouden we

willen dat het is?

Arja vraagt de aanwezigen om vandaag vanuit een explorerende grondhouding te luisteren naar argumenten en standpunten verder te onderzoeken, zonder direct een standpunt in te nemen.

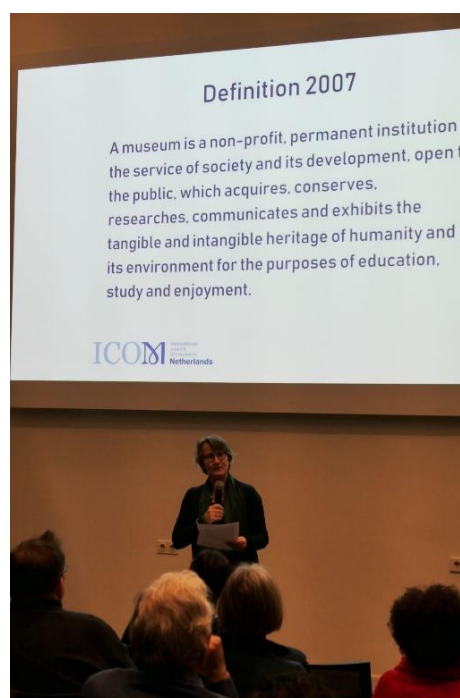
Het tijdsplan vanuit ICOM is inmiddels aangepast. Er is een tweede standing committee on Museum Definition, Prospects and Potentials (MDPP2) aangesteld, met meer inbreng vanuit international en national committees. Luc Eekhout, voorzitter ICOM NL, is hiervoor uitgenodigd. De planning ziet er als volgt uit:

Wanneer	Wat
1 april 20	Voorstel voor proces + consultatie van IC's en NC's door MDPP2 aan Executive Board
11 juni 20	Aangepast procesvoorstel gepresenteerd aan Advisory Council in Parijs
1 augustus 20	Alle IC's en NC's kunnen suggesties m.b.t. definitie insturen
1 januari 21	MDPP2 legt bevindingen voor aan IC's en NC's
1 maart 21	Deadline commentaar van IC's en NC's
Juni 21	Stemming nieuw voorstel in Extraordinary General Assembly in Parijs

2. Column Hannah Pennock

Vervolgens zijn er drie korte columns van diverse sprekers. De eerste is van Hanna Pennock, Senior Adviseur bij de RCE, tevens oudgediende bij ICOM op zowel nationaal als internationaal niveau. Zij geeft geen opiniërende column maar een feitelijke uitleg, waarin ze de noodzaak van herziening en de impact van de nieuwe definitie duidelijk maakt[1]. Zo zijn veel termen, zoals educatie, non-profit en plezier uit de huidige museumdefinitie achterhaald of op zijn minst discutabel. Educatie verandert in participatie en inclusiviteit, non-profit is lastig haalbaar als musea zelf inkomsten moeten verzorgen en plezier is niet bepaald van toepassing bij bijvoorbeeld herdenkingsmusea.

De invloed van een nieuwe definitie voor het Nederlandse museumveld is zowel direct als indirect. Allereerst speelt de definitie een rol binnen ICOM zelf, als museum moet je aan de definitie voldoen om lid te worden. Ook speelt de definitie een belangrijke rol in de Ethische Code voor Musea, een belangrijk document dat museumprofessionals moeten onderschrijven. Daarnaast zijn er musea die de definitie in hun statuten opnemen en museumconsulenten die de definitie gebruiken bij trainingen. In de erfgoedwet komt de definitie

niet voor en het is onwaarschijnlijk dat de definitie ergens geldt als keiharde voorwaarde voor subsidie. Wel zit de definitie indirect verweven in de museumnorm: voor bijvoorbeeld subsidies en bruiklenen wordt verwezen naar het museumregister en de Ethische Code. Indirect of direct moeten musea dus toch voldoen aan de museumdefinitie.

3. Column Margriet Schavemaker

De tweede column komt van Margriet Schavemaker, hoogleraar Media en Kunst in de Museale Praktijk aan de UVA en artistiek directeur van het Amsterdam Museum. Zij stelt voor om de voorgestelde nieuwe definitie aan te nemen zoals hij is. Ze vergelijkt hem met de *UN sustainable goals*: een palet aan nastrevenswaardige doelen. De definitie vormt zo een bron van inspiratie om de juiste stap te zetten.

Musea hebben lang gedacht dat hun verhalen neutraal en toegankelijk zijn voor iedereen maar, zegt Schavemaker, die verhalen zijn wel degelijk gekleurd. Jarenlange pogingen om meer inclusief en diverser te programmeren trekken nog steeds dezelfde klassieke museumkaartbezoekers. Ze pleit voor het uithanden geven van de sleutel om de canon te veranderen en geeft voorbeelden van het

Amsterdam Museum waarin gastconservatoren met diverse achtergronden 'de sleutel' kregen. In de praktijk betekent dat het bevragen van je eigen tradities, plaatsmaken voor anderen en kritisch kijken naar je woordkeuze. Schavemaker stelt voor om te stoppen met de discussie over de definitie en 'aan de bak' te gaan zodat musea eindelijk verandering kunnen bewerkstelligen waar het écht nodig is.

4. Column Marieke van Schijndel

Marieke van Schijndel, directeur van Museum Catharijneconvent, maakt duidelijk dat zij de nieuwe definitie niet ziet zitten. Ze vraagt zich af of we musea moeten verplichten om meerstemmig te zijn en politiek te bedrijven. In hoeverre blijft er dan nog ruimte over voor eigenheid en het specifieke karakter van een museum?

Als voorbeeld noemt ze de tentoonstelling 'Bij ons in de Bible Belt', die afgelopen zomer een onverwacht groot aantal bezoekers trok. Het maken van een tentoonstelling over één bepaalde groep – bevindelijk gereformeerden – had een lange aanlooptijd en vroeg om zorgvuldige afwegingen over de manier van presenteren. Het betreft een groep mensen die de meeste Nederlanders normaal gesproken niet of nauwelijks horen. Het museum koos uiteindelijk bewust voor het presenteren vanuit één perspectief, die van de Bible Belt-bewoners zelf.

Marieke vindt dat musea een product moeten zijn van de samenleving, niet van ICOM. De nieuwe definitie is voor haar eerder een missie, en deze missie zou niet voor alle musea in Nederland moeten gelden. Door dermate specifiek te zijn in de doelstellingen worden er juist musea, en daarmee mensen, buitengesloten. De nieuwe definitie maakt het volgens Van Schijndel ook lastig voor kleinere musea met minder (financiële) zekerheid om radicale keuzes te maken.

Daarnaast is het, in het huidige politieke tijdperk, geen moment om een gehele sector één politieke kleur op te dringen, volgens Van Schijndel. Het is nodig dat er veel verschillende soorten musea zijn. Enerzijds wonen we in een sterk gepolariseerde samenleving, tegelijkertijd is er volgens haar veel overeenstemming over wat het betekent om Nederlander te zijn. Daarom stelt zij voor om de term rentmeesterschap centraal te stellen. Het begrip rentmeesterschap kun je beschouwen als het beheer van de collectie in de volle breedte: van materieel tot immaterieel.

Vervolgens komen er uit een rondgang in de zaal een aantal vragen aan de sprekers en algemene opmerkingen:

- Hoe betrek je kleine musea bij een definitie die is gericht op inclusiviteit en diversiteit?

Margriet Schavemaker: Het is geen definitie, maar een doel, een palet aan richtingen. Je kunt als klein museum kiezen voor welk element jij je inzet. Uiteindelijk hebben we geen definitie nodig, maar wel verandering. De druk van een nieuwe definitie is vooral nodig voor publieke instellingen waar publiek geld naartoe gaat.

- De mogelijkheid om een definitie én een mission statement voor te stellen.
- Musea zijn er in de eerste instantie vanwege een collectie. Inclusie van andere gemeenschappen, maar ook onderzoek is belangrijk zodat je de relevantie van je collectie overtuigend kan brengen.

Hanna Pennock: De huidige definitie gaat uit van een collectie, de nieuwe zegt daar minder over. De nieuwe definitie heeft het ook niet langer over een permanente instelling. Eerder, in 2007, is immaterieel erfgoed al aan de huidige definitie toegevoegd.

- Wat doen we met collecties die een onaangename kant laten zien van de geschiedenis? Belangrijk dat die ook bewaard en soms getoond worden. Het is belangrijk om te zien hoe erfgoed in discussies wordt gebruikt, als cultureel erfgoed dat ten dienste staat van opvattingen in onze samenleving (zoals bij Africamuseum Tervuren).
- De tweede definitie is meer sturend dan de eerste. Er is minder bewegingsvrijheid.

Marieke van Schijndel: woorden betekenen iets en doen wat met mensen. Als musea moeten we er zijn voor iedereen, we moeten ons dus bewust zijn van de politieke lading van wat we doen. Daarom is er behoefte aan een zo neutraal mogelijke definitie die ruimte geeft aan wat we denken dat maatschappelijk noodzakelijk is.

Deelnemer: De nieuwe definitie lijkt eerder op een missie. Het wordt misschien lastig om op grond hiervan te bepalen wie er wordt gefinancierd met publiek geld.

Margriet Schavemaker: we zijn sowieso continu aan het veranderen, neem bijvoorbeeld de Kunsthal. Juist het proces geeft inhoud aan de woorden.

Marieke van Schijndel: we hebben de vrijheid nodig om soms ook éénstemmig te zijn; vrijheid om onze maatschappelijke rol te vervullen. We moeten elkaar geen beperkingen opleggen.

Luc Eekhout: vandaag spreken wij hier over de museumdefinitie, maar de discussie gaat over grenzen heen. Het speelt mondiaal en is tijdgebonden. In ICOM Nederland worden we ons bewust van allerlei internationale belangen, daar is politiek gevoel voor nodig.

6. Inputverzameling d.m.v. kaartjes

Alle aanwezigen rouleren langs zes tafels met elk andere vragen over de definitie, ze noteren hun reacties op kaartjes. Alle reacties zullen uitgetypt en geanalyseerd worden en zijn inzet voor vervolgstappen in het gesprek over de definitie in Nederland.

Per tafel heeft één van de columnisten of ICOM NL-bestuursleden meegekeken en zij rapporteren kort in het afsluitende plenaire gedeelte:

Vraag 1. Waarom een definitie?

1.a Wat is de functie van een definitie?

Tool om te toetsen, houvast, kader, richting, uitgangspunt, onderscheid, verduidelijking. Je bent sowieso afhankelijk van subsidie, dus dit is daarvoor een instrument.

1.b En voor wie is die?

Het is een basis voor de jeugd die aan de Reinwardt Academie wordt opgeleid. Voor iedereen, woordenboek, definieert identiteit museum, om jezelf te bevragen.

1.c Voor wie heeft de nieuwe definitie grote gevolgen?

Voor statistieken, voor musea in andere delen van de wereld zoals Afrika, Zuid-Amerika en Azië.

1.d Is er verschil in impact voor grote of kleine musea?

Overwegend negatief. De specialisatie of grootte van een museum zou geen belemmering moeten zijn. Voorop staat dat er plaats moet blijven voor kleine musea.

Vraag 2: Waaraan moet een museumdefinitie voldoen?

De voorkeur ligt bij heldere, duidelijke criteria die neutraal en open zijn. Op tafel lagen de acht criteria, die in december 2018 zijn opgesteld door het MDPP-comité. Op de meeste kaartjes zijn die criteria nagelopen en al dan niet aangevinkt. Er is een suggestie die voorstelt dat de definitie SMART moet zijn. Er is nog ruimte voor discussie over hoe concreet de definitie moet worden.

Vanuit de zaal reageert Rob Polak, voorzitter Ethische Codecommissie voor Musea: de nieuwe definitietekst gaat het geen 50 jaar volhouden. Een definitie moet instrumenteel zijn, een statement is ideologisch. Op juridisch vlak heb je een 2/3e meerderheid nodig voor de definitie. Het is het beste om het instrumentele deel van de definitie aan te nemen en de ideologische helft in een ander document te laten vastleggen. Daar kunnen we dan over tien tot vijftien jaar opnieuw naar kijken. Margriet Schavemaker antwoordt: Die incentive om wél te veranderen is het belangrijkste.

Vraag 2. Oude definitie

- a. Wat vind je sterke punten hierin?
- b. Wat vind je er minder goed aan?

Welke vragen roept die op? (vraag B): Definitie moet in ieder land worden geoperationaliseerd; dat doen wij in Nederland via de museumregistratie. Het schuurt al aan veel kanten. Wat is bv. non-profit, open to public? (Dat is in Nederland vertaald met vier dagen in de week). Definitieve karakter en brede toepasbaarheid voor verschillende instellingen. Wat is het doel eigenlijk van die definitie? Per land verschillend. Van buitenlandse collega's is bekend dat de huidige definitie geen bescherming biedt tegen politieke krachtenveld.

Vraag 3. Nieuwe definitie

- a. Wat vind je sterke punten hierin?
- b. Wat vind je er minder goed aan?

Opmerkingen: 1/3^e was positief, 2/3^e was kritisch.

Sterke punten: intentie achter nieuwe definitie, "elementen om de burger serieus te nemen", eenstemmig is soms ook meerstemmig, belangrijk om maatschappelijk relevant te zijn, goede richtlijn.

Minder goed: ideologisch geladen, te sturend, te groot, te breed, kunnen wij als musea allemaal bijdragen aan planetair welzijn?, kritisch.

Vraag 4. Wat vind je van het proces om tot een nieuwe definitie te komen? Wat zijn sterke / zwakke punten hierin? Vragen hierbij?

Proces: internationaal samenwerken betekent verschillende mate van verantwoordelijkheidsgevoel over de rol van bestuurder.

Zwak: niet transparant, komt willekeurig over.

Vraag 6. Wat wil je het ICOM NL bestuur nog meegeven als het gaat om dit onderwerp?

- Misschien kan ICOM functioneren als keurmerk waarmee een museum zich kan onderscheiden en definiëren.
- Is de definitie dadelijk een verplichte ambitie?
- Kijk over de grenzen d.m.v. leden die in internationale comités zitten.
- Houd het bij onszelf.
- Stel een schriftelijk standpunt op en laat mensen daar over stemmen.
- Informeer de sector beter.

7. Vooruitblik

Na deze sessie gaat het gesprek verder. Onder andere op de volgende manieren:

- [Factsheet](#) over de museumdefinitie wordt bijgewerkt.
- 23 maart: [Museumkennisdag](#) van de Museumvereniging bij Museum het Valkhof Nijmegen, onder de titel 'Wordt het museum een clubhuis met collectie'? ICOM NI zal samen met LCM een expertsessie verzorgen.
- 25 mei in de ochtend: ALV van ICOM NL in Breda
- De eerder voorgenomen consultatie leden → naar voorjaar 2021
- En verder o.a. aansluiten bij bijeenkomsten van anderen + raadplegen leden t.b.v. reactie voor 1 augustus. Als je zelf iets organiseert kun je ICOM dus contacteren om toelichting te komen geven.

